

Nav. I den nye arbeids- og velferdsetaten var datatrobbelet et ødeleggende element fra første stund. «Vi har et IKT-system fra 1978,» fortaite den første Nav-direktøren Tor Saglie. «De som husker tilbake til Norsk Data-løsninger med svarte skjermer og grønn skrift, kan komme på vårt kontor og få en nostalgisk opplevelse.»

Oslo universitetssykehus. Man krysser nå fingrene for DIPS, et felles datasystem som planlegges innkjøpt til en pris av 573 millioner kroner. «Det er utrolig at sykehuset har endt opp med tre forskjellige elektroniske journalsystemer og fire forskjellige radiologiske systemer», sa helseminister Anne-Grete Strøm-Erichsen i fjor om IKT-ordningen ved OUS.

Tsunamien. Etter den store flodbølgekatastrofen i Sørøst-Asia i 2004 var det data- og informasjonsflyten i utenriktjenesten som ble avkledd. Listene over savnede var fulle av feil og mangler, pårørende ringte og ringte uten å få bistand.

Utviklingen går ikke så fort som folk tror.
IT-skandaler i det offentlige må man regne med
i mange tiår fremover, advarer fagfolk.

Skandalene er kommet for å bli

IT OG POLITIKK

HALVOR HEGTUN

Dataskandalene har i tur og orden hjemsokt trygdeetaten, skatteetaten, utenriktjenesten, sporveien, Nav, politiet.

Det aller første Gro Harlem Brundtland gjorde da hun høsten 1996 ga seg som statsminister, var å melde seg på PC-kurs på Stortinget sammen med den avtroppende finansministeren Sigbjørn Johnsen.

Så sent som for 16 år siden var det altså mulig å styre Norge uten dataskjerm på kontorpulten. Men de store dataskandalene var nettopp på denne tiden på full fart inn i politikens verden.

Stortingets aller første offentlige høring, i mai 1996, dreide seg om hvordan trygdeetaten hadde sløst bort hundrevis av millioner kroner på datasystemet Tress-90. Trøbbelprosjektene skulle komme på løpende bånd, ofte med tunge politiske etterspill.

Trøbbel overalt

– Helt siden jeg kom inn på Stortinget i 1997, har vi holdt på med dataproblemer. I alle komiteer jeg har vært, utbrøt justiskomiteens leder Per Sandberg (Frp) da 22. juli-kommisjonen hadde avlevert sin rapport. «IKT-infrastrukturen i politiet må karakteriseres som lite hensiktsmessig», fastslo kommisjonen. Frp har foreslått en egen havarikommisjon for dataskandaler. Skal det da aldri ta en slutt?

Svaret er nei. I hvert fall når spørsmålet stilles i det nye og staselige informatikkbygget på Blindern.

Naiv optimisme

– Det er lett å tro at den teknologiske utviklingen går så rasende fort på alle områder. Du kan høre folk si at «om ti år er ikke dette med data noe problem lenger». Men det er fryktelig naivt, sier professor Dag Sjøberg.

– Men utviklingen går da rasende fort?

– Kapasiteten og hastigheten i datamaskiner har doblet seg annethvert år. Men den menneskelige IQ utvikler seg ikke like fort. De fundamentale problemene vedvarer: Hvordan man lager IT-systemer som løser brukernes behov og samtidig håndterer kompleksiteten, sier Sjøberg.

– En liten smarttelefon har visst større datakapasitet enn Apollo-fartøylene som tok seg til månen?

– Ja, det er fantastisk hva du kan gjøre med telefonen din. Men det sitter ikke tusener av programmerere i Apple og Microsoft og utvikler styringssystemer for Oslo universitetssykehus. Det er voldsomt komplekse problemstillinger. Nye systemer skal fases inn og fungere i samspill med gamle systemer, som ikke kan hives ut over natten. Det ligger pasientopplysninger på flere hundre ulike datasystemer, anslår Sjøberg.

Liten søkning

En annen misforståelse går ut på at de klokeste hoder her i landet strømmer til utdanningssteder som har med datakompetanse å gjøre. Til informatikkstudiene i

Flexus-prosjektet. Skulle gi kollektivreisende i Oslo-området et felles elektronisk billettsystem, tok svært mange år og millioner, og møtte hånlatter underveis.

Altinn. I mars i år måtte myndighetene stenge den felles internettportalen for levering av elektroniske skjemaer til offentlige myndigheter. Sikkerheten sviktet, personopplysninger kom på avveie.

Oslo er søkningen mye mindre enn instituttet skulle ønske, og bare et fåtall går løs på doktorarbeider. Over tid, frykter Sjøberg, er det ikke noe robust akademisk fagmiljø som kan støtte opp under styringen av det offentlige Norge.

– I Forskningsrådets strategiplan for 2009–2012 er IKT ikke lenger noe eget satsingsområde. Det var det før. Det som mangler, er en erkjennelse av at kjerne-IKT er et eget fag som må utvikles, en forståelse for fagets egenart og kompleksitet, sier Sjøberg.

– Dette med «data» er liksom overalt. Man tar store politiske beslutninger uten å trekke inn informatikkspesert, og satser heller på at det praktiske blir tatt hånd om etter hvert.

I Det hvite hus

Kloss på president Barack Obama er det opprettet nye stillinger som skal løfte it-kunnskapen til topps.

– Obama har to mann nå, en *chief technological officer* og en *chief information officer*, sier Per Morten Hoff i bransjeforeningen IKT Norge. Hoff så det som et lite tegn på IT-sektorens økte betydning og prestisje da statsminister Jens Stoltenberg i vår satt skulder ved skulder med fornyingsminister Rigmor Aarud og presenterte handlingsplanen for digitalisering av offentlig sektor.

Lav kompetanse

Ikke fullt så kloss på Stoltenberg sitter Hans Christian Holte, sjefen i Direktoratet for forvaltning og IKT.

– IT-kompetansen er altfor svak i styringskjedene i det offentlige. Forståelsen er for svak på strategisk nivå i departementene. Det er også varierende grad av innsikt på toppledernivå i de ulike virksomhetene som skal gjennomføre prosjektene, sier Holte.

– **Er det økonomer og jurister som tar alle avgjørelser, mens fagfolk med teknisk kompetanse er skjøvet til side?**

– Det er en særegen kombinasjon av kompetanse som trengs for å løse store, offentlige IT-prosjekter vel i havn. Teknisk innsikt må kombineres med solid innsikt i virksomhetens kjerneoppgaver.

– **Har IT-kunnskap for lite prestisje på toppene?**

– Ja, det tror jeg. IT-kompetansen har vært et felt for spesielt interesserte. Det skorter nok også litt på stayerevnen. Det er mer spennende å iverksette ny prosjekter enn å følge prosjektene over år. Men jeg tror vi nå ser at disse tingene er på vei opp på samfunnsagendaen, sier Holte.

Ligningen gikk bra

– Svartmaler vi problemene med data i det offentlige?

– Vi ser jo heldigvis også noen gode resultater. Statens lånekasse, Statens Pensjonskasse og skatteetaten er fine eksempler. Ferdigutfylte selvangivelser var en liten revolusjon, som gjorde livet lettere for mange. Men når ting går friksjonsløst, tar vi dem fort som en selvfølge, sier Holte.

halvor.hegtun@aftenposten.no

LARVIK

Tre siktede avhørt etter drap

De to mennene og kvinnen som ble pågrepet etter at en 35-åring ble drept på et hotell i Larvik natt til i går, er siktede for forsettlig drap eller medvirkning til drap.

De tre blir trolig fremstilt for varetektsfengsling i dag.

Den 35 år gamle mannen ble skutt og drept natt til mandag, i det VG beskriver som et kriminelt oppgjør. Po-

litiet vil ikke bekrefte dette, men sier det «synes å ha vært kontakt» mellom de involverte.

Skytingen fant sted på Holms Motell, som ligger rett nord for Larvik sentrum, og det var en beboer på stedet som meldte fra. Vitner forsøkte å ta hånd om den sårede mannen, men livet hans sto ikke til å redde, og han ble erklært død på stedet. (NTB)

KUNNSKAPSLØFTET

Frafall fra yrkesfag fortsetter

LIV BERIT TESSEM

Læreplanen Kunnskapsløftet har ikke fått flere elever i videregående opplæring til å fullføre utdanningen.

Bare 57 prosent av elevene som startet i videregående skole i 2006, fullførte på normert tid viser rapporten Struktur og konjunkturer fra forskningsstiftelsen NIFU.

Læreplanen forenklet fagtilbudet slik at elevene kunne velge mellom tre programfag som ga studiekompetanse, og ni programfag for yrkesfagene. Men færre programfag førte ikke til at flere lærte yrkesfag elever lærte mer, tvert imot har mange bransjer erfart at elevene kan mindre om mye på grunn av at fagplanene har lagt vekt på brede innganger til fagene. Det gjelder særlig innen rørleggerfaget og byggenæringen.

– Det nye Helsearbeiderfaget har halvert antallet som oppnår yrkeskompetanse etter to år i skole og to år som lærling. Derimot har antallet som tar et tredje år i skole for å oppnå studiekompetanse, fordoblet seg, sier forsker Nils Vibe.

Han mener at Kunnskapsløftet har forsterket en akademisering av skolen, samtidig som Kunnskapsløftets første kull opplevde et vanskelig arbeidsmar-

Fakta

Kunnskapsløftet

► Læreplanen ble innført høsten 2006 og er den siste store reformen i norsk skole. Den omfatter både grunnskole, videregående skole og opplæring.

► Reformen hadde bred politisk enighet som hadde til hensikt å styrke grunnleggende ferdigheter, å gi tydeligere mål for hva elevene skulle lære og å gi økt lokal frihet til å bestemme undervisningen.

ked på grunn av finanskrisen. Kunnskapsløftet har heller ikke røkket ved de sterke kjønnsforskjellene i norsk skole. Norske gutter fullfører i svært liten grad til normert tid, mens jentene ligger nærmere det internasjonale gjennomsnittet. Jentene er i stort flertall i fagene som gir studiekompetanse, mens guttene som velger to års yrkesfag i skolen, ofte ikke klarer overgangen til å få læreplass i bedrift.

Vibe mener grepene som ble gjort i Kunnskapsløftet, ikke er sterke nok til å gi positiv effekt. For å styrke de faglig svake elevenes kunnskaper mener han det bør vurderes å innføre et ekstra år, VGO, før elevene kan starte i videregående opplæring.

UTENRIKSMINISTERMØTE

– Forventer økt press mot Kongo

WENCHE FUGLEHAUG

Advokat Morten Furuholmen mener norske myndigheter må vurdere økonomiske sanksjoner mot Kongo for å få Tjostolv Moland og Joshua French til Norge.

Utenriksdepartementet avviser å bruke den type pressmidler for å løse saken, og sier det vil stride mot humanitære prinsipper. Kongo har i løpet av tre år fått 500 millioner kroner av Norge til regnskogfondet. I fjor fikk landet 178 millioner kroner i bistandsmidler.

Norges nye utenriksminister Espen Barth Eide møter trolig Kongos utenriksminister i New York denne uken. Målet er benådning eller en overføringsavtale for Joshua French og Tjostolv Moland, som er dømt for drap og spionasje i Kongo. De to har vært fengslet i landet siden 2009.

Økt press

– Hvis det skjer, forventer vi et økt press i saken og et enda større trykk. Dialog har ikke gitt noen løsninger. Selv om jeg har forståelse for at det er vanskelig å nå frem i et så komplisert land som Kongo, bør ikke norske myndigheter lenger akseptere halvtomme løfter, sier Morten Furuholmen, som bistår Moland og French.

– Må norske myndigheter vurdere

Bakgrunn

Moland/French-saken

► I september 2009 ble Joshua French og Tjostolv Moland dømt til døden for drapet på sjåføren Abedi Kasongo.

► De ble også funnet skyldig i spionasje, væpnet ran og forsøk på å danne et kriminelt forbund.

► Dommen ble anket til militær høyesterett som underkjente tidligere avgjørelser.

► I 2010 ble imidlertid de to igjen dømt til døden. De tanket ikke videre i håp om å få fortgang i en soningsoverføring til Norge.

► French og Moland sitter nå fengslet i Kongos hovedstad Kinshasa.

økonomiske sanksjoner mot Kongo siden dialog ikke når frem?

– Ja, Norge og Storbritannia har gitt tilsammen en milliard til regnskogfondet i Kongo, og mitt spørsmål er om kanskje bidragene bør stilles i bero til denne saken er løst, sier Morten Furuholmen.

UDs pressetalsmann Frode O. Andersen sier det ikke vil være riktig å bruke økonomiske pressmidler i denne saken. – Det er i strid med de humanitære prinsipper, sier Andersen.